

ERGASH OCHILOV – MOHIR TARJIMON

Kamola Ulug'murodova f.f.f.n.(PhD)

Profi University Navoiy filiali

kamolamurodullayevna@gmail.com

Tel: (97) 228-36-32

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'zbek adabiyotshunosligida salmoqli o'rin tutgan Ergash Ochilovning tarjimachilik faoliyati tahlil qilinadi. Olimning tarjimalariga xos bo'lgan badiiylik, uslubiy noziklik, leksik va sintaktik moslik darajalari hamda milliy ruhni saqlab qolishdagi yondashuvlari ilmiy jihatdan yoritiladi. Qolaversa, maqolada Ergash Ochilovning tarjimonlik uslubi, poetik tafakkuri, til va badiiy vositalarni tanlashdagi nozik didi, shuningdek, olim tarjimalarining o'zbek adabiyotidagi o'rni va ta'siri xolis ilmiy mezonlar asosida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: tarjima, ruboiy, uslub, shakl, mazmun, ohang, qadriyat.

ANNOTATION

This article analyzes the translation activities of Ergash Ochilov, who has a significant place in Uzbek literary studies. The levels of artistry, stylistic subtlety, lexical and syntactic coherence inherent in the scholar's translations, and his approaches to preserving the national spirit are scientifically highlighted. In addition, the article analyzes Ergash Ochilov's translation style, poetic thinking, delicate taste in choosing language and artistic means, as well as the role and influence of the scholar's translations in Uzbek literature based on objective scientific criteria.

Keywords: translation, rubai, style, form, content, tone, value.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется переводческая деятельность Эргаша Очилова, занимающего значительное место в узбекском литературоведении. Научно освещаются присущие переводам ученого уровень художественного мастерства, стилистической тонкости, лексической и синтаксической связности, его подходы к сохранению национального духа. Кроме того, на основе объективных научных критериев анализируются переводческий стиль Эргаша Очилова, его поэтическое мышление, тонкий вкус в выборе языковых и художественных средств, а также роль и влияние переводов ученого в узбекской литературе.

Ключевые слова: перевод, рубаи, стиль, форма, содержание, тон, ценность.

Tarjimachilik faoliyati, ayniqsa, badiiy adabiyot doirasida, xalqlarning madaniy-ma'naviy muloqotini ta'minlovchi muhim vositalardan biri hisoblanadi. Badiiy asar tarjimasi orqali nafaqat matn mazmuni, balki muallifning estetik qarashlari, milliy tafakkuri, obrazlar tizimi va uslubiy xususiyatlari ham boshqa til va madaniyat vakillariga yetkaziladi. Shu bois tarjima jarayoni ijodiy va murakkab adabiy faoliyat sifatida qaraladi. Tarjimon badiiy asarning mohiyatini tushunib, uni maqsadli auditoriyaga mos, lekin aslyatga sodiq shaklda takror yaratishi lozim bo'ladi. Xususan, 1994 yili "Ruboiy tarjimasida shakl va mazmun birligi" mavzusida nomzodlik dissertasiyasini himoya qilgan ustoz Ergash Ochilov ana shunday tarjimon olim sanaladi.

Turkiy va forsiy xalqlar mumtoz adabiyoti, adabiy aloqa va badiiy tarjima masalalari bilan shug'ullangan olim rus, fors, tojik, dariy, turkman, ozarbayjon,

tatar, qoraqalpoq tillaridan she'riy va nasriy tarjimalar qildi. Olimning bugungi kundagi yozgan, tarjima qilgan va nashrga tayyorlagan kitoblarning umumiy adadi – 145 tani tashkil etadi. Jumladan, “Tarjima nazariyasi va amaliyoti” (2012), “Badiiy tarjima masalalari” (2014), “Tarjimashunoslikning nazariy masalalari” (2014, to'ldirilgan 2-nashri – 2022), “Tarjima nazariyasi” (2014; 2-nashri – 2020, 3-nashri – 2022) o'quv qo'llanmalari, “Forsiydan o'zbekchaga she'riy tarjima muammolari” (2013), “Tarjimashunoslik terminlarining izohli lug'ati” (2014) chop etilgan.

Qolaversa, olim 100 jildlik “Turkiy adabiyot durdonalari” turkumi uchun Fuzuliy va Maxtumquli jildlarini, Xoqoniy Shirvoniy, Jaloliddin Rumi, Adib Ahmad Yugnakiy, Jahonshoh Haqiqiy, Bayramxon, Abdurahim Bayramxon, Andalib asarlarini tarjima qildi va nashrga tayyorlab berdi.

Ergash Ochilov tarjimasidagi atoqli turkman shoiri va mutafakkiri Maxtumqulining “Asarlar” to'plami 2014-yilda O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov tomonidan, “Elingga baxsh ayla” kitobi 2017-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan Turkmanistonning o'sha davrdagi Prezidenti, hozirda Turkmaniston Xalq Maslahati Raisi Gurbanguli Berdimuhamedovga taqdim qilingan. Olim hamkorlikda nashrga tayyorlagan Abdurahmon Jomiyning “Muhabbat maxzani” kitobi esa Tojikistonga rasmiy safari chog'ida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan Tojikiston Prezidenti Emomali Rahmonovga taqdim qilingan (2018).

Hozirda “Forsiydan o'zbekchaga she'riy tarjima muammolari” mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasi ustida ish olib bormoqda.

Badiiy adabiyotda tarjimon shunchaki oraliq vosita emas, balki ikki madaniyat orasida ko'prik bo'la oladigan ijodiy shaxsdir. U asar ruhiyatini saqlagan holda yangi kontekstda uni qayta talqin qiladi, natijada tarjima matni ham milliy adabiy

jarayonning bir qismi sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, tarjima faoliyatining badiiy adabiyot rivojida oʻrni va uning adabiy jarayonga qoʻshgan hissasini oʻrganish dolzarb ilmiy masalalardan biri sifatida oʻrganilmoqda. Bu borada ustoz Ergash Ochilovning sarmahsul faoliyati mumtoz adabiyot rivojiga munosib hissa qoʻshmoqda. Quyida olimning Soʻzboshisi bilan boshlangan hamda forsiydan oʻzbek tiliga tarjima qilingan Xoja Abdulxoliq Gʻijduvoniyni ruboiylariga murojaat qilamiz.

Kitobning dastlabki sahifasiga Oʻz.Res prezidenti Sh.Mirziyoyevning “Bunday ma’naviy xazina boshqa hech qayerda yoʻq. Bu xazinani mukammal oʻrganish, odamlarga, yoshlarga oson tilda yetkazish kerak. Maqsadimiz – yoshlarimiz oʻzimizning allomalarga ergashsin, merosini bilsin, ular bilan faxrlansin”¹, degan soʻzlari mazkur tarjimaning qay darajada muhim manba ekanligidan dalolat beradi.

Darhaqiqat, ajdodlarimiz merosi bugungi kunda jamiyatning har bir boʻgʻiniga oʻzining ijobiy taʼsirini koʻrsatmoqda. Xususan, ma’naviy-axloqiy, ma’rifiy gʻoyalar bilan boyitilgan bunday manbalar insonlarning suvrati-yu siyratini pok va goʻzal fazilatlar orqali kamolotga yoʻllamoqda. Buni biz Xoja Abdulxoliq Gʻijduvoniyni ijodi misolida koʻrib oʻtamiz.

Ustoz Ergash Ochilovning saʼy-harakatlari bilan Xoja Abdulxoliq Gʻijduvoniyni nisbat berilgan 30 ta ruboiyni topilishi adabiyotimiz tarixida ulkan xazina boʻldi. Chunki ular ustoz taʼbiri bilan aytganda: “ifoda tarzining soddaligi barobarida mazmunining teranligi, uslubining yengil va ravonligi, jozibali ohang va joʻshqin ruhi, ohorli timsol-u tashbehtar, badiiy sanʼatlar, nozik lutflar-u ajoyib soʻz oʻyinlariga boyligi musulmon Sharqida mashhur tariqat shayxining sheʼriy salohiyati ham yuksakligi, manaman degan soʻz sanʼatkorlari

---

¹ Mirziyoyev Sh. Xoja Abdulxoliq Gʻijduvoniyni ruboiylari. Eslatma. — Toshkent: Splendid, 2022. — B. 7.

muqobiliga qo'yadigan ruboiylar yaratganligini ko'rsatadi"². Qolaversa, musulmon Sharqida mashhur tariqat piri, xojagon-naqshbandiya silsilasining asoschisi sifatida qaralgan Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni haq va haqiqatni, halol va to'g'rilikni, savob va olqishni ularga proporsional bo'lgan illatlar bilan taqqoslab talqin etganki, ularni ustoz Ergash Ochilov asliyaticha mahorat bilan tarjima qilgan. Jumladan:

*Гар дар дилат аз касе шикоят бошад,
Дарди дили ту аз ў бағоят бошад,
Зинҳор ба интиқом кўшиш мақуний,
Бадро бадийи хеш кифоят бошад.*

Tarjimasi:

*Gar bir kishidan dilda shikoyat bo'lgay,
Dil og'rig'i undan benihoyat bo'lgay;
Hech o'ylama intiqom olishni, chunki
Yomonga yomonligi kifoyat bo'lgay.*

Mazkur ruboiyni olim bir nechta sharhlarini berib o'tadi: "Bu ruboiy ham pand nasihat, ham falsafiy, ham diniy, ham tasavvufiy, xullas, bir necha ma'no talqiniga ega. Birinchidan, biror kishi sening ko'nglingni og'ritsa, bundan behad iztirob cheksang-da, sira undan o'ch olishni o'ylama, zero, yomonga yomonligining o'zi yetarli jazodir, deb nasihat qilinmoqda. Ikkinchidan, yomonning yomon bo'lib yaratilganligining o'zi unga bir umrlik jazodir. Harchand urinma, sen unga bundan ortiq jazo berolmaysan, deb falsafiy xulosa chiqarilgan. Uchinchidan, yaxshilik ham, yomonlik ham Xudodan. Yomon yomonligiga borib, o'z haddini bilmay seni ranjitibdimi, sen yaxshi bo'lsang, yaxshiligingcha qolda, unga teng bo'lma – yomonlikka yomonlik qaytarishni o'ylama. Bu ikki jihatdan

² Ochilov E. Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni ruboiylari. So'zboshi. — Toshkent: Splendid, 2022. — B. 10.

o‘zini oqlamaydi: avvalo, sen ham yomonga teng bo‘lasan, qolaversa, ilohiy amrlarga qarshi borasan. To‘rtinchidan, mo‘min kishida kek-adovat bo‘lmasligi kerak, o‘ch olish – shaytonning ishi. Binobarin, birovdan o‘ch olishga chog‘langan odam bir lahza bo‘lsa-da, shayton vasvasasiga uchgan bo‘ladi. Shayton vasvasasiga uchish esa iymonning sustligidan darak beradi. Beshinchidan, tasavvufda birovga jabr-u jafo qilish, biror kimsani ranjitish taomili yo‘q. So‘fiy har qancha qayg‘u-azob bo‘lsa, o‘zi chekishi, barcha ta’na-malomatlarga sabr etishi, qahru g‘azabini ichiga yutib, odamlarga ochiq chehra bilan boqishi, muloyim muomala qilishi, yaxshi munosabatda bo‘lishi lozim. Birovdan o‘ch olish u yoqda tursin, undan shikoyat qilish ham tariqat ahliga yot. Oltinchidan, xalq orasida yaxshilikka yaxshilik – hammaning ishi, yomonlikka yaxshilik – mard kishining ishi degan ulug‘bir hikmat asrlar davomida yashab keladi. Demak, yomonlikka yomonlik bilan javob bergan kishining oddiy odamlardan farqi yo‘q, u olihimmatlilikni da’vo qilmasa ham, o‘zini barkamol inson deb hisoblamasa ham bo‘ladi. Va, nihoyat, yettinchidan, ruboiyning asl mazmun-mohiyati shundaki, yomonlikka yomonlik qaytarishni o‘ylagan kishi tom ma’nodagi yaxshi odam emas, uning tabiatida qaysidir darajada yomonlik urug‘lari mavjud va birovning yomonligi natijasida u yuzaga qalqib chiqayapti”³. Bizningcha ham, ushbu ruboiy to‘rt misra qa’tiga bir olam ma’noni mujassamlashtirgan. Ya’ni kimki o‘zga bir insonning diliga ozor berar ekan, uning yuki o‘zi uchun juda qimmatga tushadi. Jafo ko‘rgan shaxs undan intiqomini olmasa-da yomonning gunohi o‘zi uchun kifoya bo‘lishi ta’kidlangan. Boshqa bir o‘rinda quyidagi misrlarni marjon misoli tizganki, ularning har bir satri go‘yo yuqoridagi ruboiyning mantiqiy davomi sifatida ko‘zga tashlanadi.

Чун мегузарад умр – камозорий беҳ,

Чун медиҳадат даст – накўкорий беҳ.

³ Ochilov E. Xoja Abdulxoliq G‘ijduvoniylar ruboiylari. So‘zboshi. — Toshkent: Splendid, 2022. — B. 10. 41-42.

*Чун киштайи худ ба дастӣ худ медаравӣ,
Тухме, ки накӯтараст азар – корӣ бех.*

Tarjimasi:

*Umrinki, o'tar ekan, muruvvat ayla,
Qo'lingki, tutar ekan, saxovat ayla.
O'z hosilini o'zi o'rar har kimsa,
Bas, parvarishi uchun riyozat ayla.*

Bu o'rinda shoir umrning o'tkinchiligini, fursatdan foydalanib imkon qadar saxovat qilmoqlikni, har bir inson o'z hosilini o'zi o'rishini, shu bois, doim riyoziyotni maslak bilmog'i, umrini zoe ketishiga yo'l qo'ymasligi xususida to'xtaladi.

Bundan tashqari, olim fors-tojik tilida ijod qilgan shoirlar merosi xususida ham ilmiy ma'lumotlarni aytib o'tadi. Jumladan, Hofiz Sheroziy ijodiga murojaat qilar ekan, shunday deydi: "...chinakam ko'ngil tarjimoni. Shu bois ko'nglida borini yashirmay qog'ozga to'kadi"⁴. Amir Xusrav Dehlaviy xususida esa: "Xusrav Dehlaviy aruzning keng tarqalgan yengil va mashhur vaznlarida sodda til va ravon uslubda mazmunan teran g'azallar yozib, shuhrat qozondi. Ularda oshiqlik, insoniy komillik, hayotsevarlik masalalariga ko'p to'xtalgan"⁵. Shuningdek, olim izlanishlarini davom ettirib, o'z tarjimalari safiga Abdurahmon Jomiyning yana 23ta g'azalini tarjima qilib, "Muhabbat mazhabi" nomi bilan alohida to'plam - sifatida nashr ettirdi (2011)⁶.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, olim qaysi ijodkorning asarlarini tarjima qilish bilan shug'ullanmasin, ularning asl mazmunini yuzaga chiqarib bera olgan. Qolaversa, shakl-shamoyili, mohiyati ham aslicha saqlagan holda tarjima qilishga

⁴ Очилов Э. Барҳаёт сиймолар. –Тошкент: Ўзбекистон НМИУ, 2012. – Б.247.

⁵ O'sha manba. – Б.202.

⁶ Ziyo.uz.com. O'zbekiston adabiyoti va san'ati gazetasi, 2014 yil 52-son.

uringan. Shu bois har bir ijodkorning merosini insoniy fazilat va illatlarni falsafiy tahlil qilib, har biri maqol darajasidagi shaklan go‘zal, mazmunan teran, badiiy yuksak va ta’sirchan hikmatlarini, ruboiylarini tarjima qilib, ularning barchasini hayotdan olinganligini, ixcham, go‘zal va ta’sirchan bir shaklda nazm rishtasiga terilganini bir o‘qigandayoq o‘quvchini o‘ziga jalb qila olishini har bir tarjimasida asoslab bera olgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mirziyoyev Sh. Nutqidan. – Toshkent: Ўзбекистон, 2022.
2. Очилов Э. Бир ховуч дур. – Toshkent: Ўзбекистон, 2011.
3. Очилов Э. Барҳаёт сиймолар. – Toshkent: Ўзбекистон, 2012.
4. Ochilov E. Xoja Abdulxoliq G‘ijduvoniylar ruboiylari. So‘zboshi. – Toshkent: Splendid, 2022.
5. Очилов Э. Рубойилар. – Toshkent: Splendid, 2022.
6. Ziyoz.uz.com. O‘zbekiston adabiyoti va san’ati gazetasi, 2014 yil 52-son.
7. Ochilov E. Tarjimashunoslikning nazariy masalalari. – Toshkent: Sharqshunoslik instituti, 2014. – 260 b.